

Jakich argumentów można użyć, żeby wyjaśnić rodzicom i dyrekcji, dlaczego rozmawiać o aktualnych wyzwaniach związanych z migracjami?

W dobie otwartych granic i globalizacji, migracje są naturalnym procesem, o którym warto wiedzieć tak samo jak o konfliktach międzynarodowych, sytuacji geopolitycznej, czy wymianie handlowej w UE.

Dyskurs wokół migracji jest bardzo mocno nacechowany emocjonalnie, przedstawiane są często skrajnie odmienne poglądy. Warto zatem rozmawiać o migracjach w kontekście ukazywania realiów ludzi – dorosłych i dzieci, których te realia i sytuacje dotyczą tak, aby młodzież w kluczowym dla niej środowisku szkoły była w stanie odnaleźć się w tych zagadnieniach i nie ulegała skrajnym opcjom i dominacji 'jednej narracji'. Co więcej, przykład migracji wskazuje na wysoką polaryzację społeczną – jest zatem świetnym przykładem do analizy tego, wokół jakich spraw i dlaczego ludzie przyjmują tak skrajnie odmienne poglądy.

Tematy migracji są znane uczniom (młodzi ludzie nie żyją w oderwaniu od rzeczywistości) i dotyczą ich wiedzy, emocji oraz kształtującego się nastawienia do świata i ludzi. Te trudne tematy często tkwią w uczniach i uczennicach i wiążą się z pytaniami, na które niekiedy brak młodym ludziom odpowiedzi bądź brak możliwości skonfrontowania tych pytań z rzeczywistością miejsca zamieszkania i stereotypami. Pozostawienie młodego pokolenia samemu sobie z tak trudnymi tematami może skutkować osłabieniem u młodych ludzi umiejętności krytycznej i refleksyjnej analizy otaczającej rzeczywistości, zanikaniem empatii i wrażliwości oraz zanikaniu codziennego heroizmu. W tej kwestii warto odwołując się [do badań i programu P. Zimbardo „Projekt bohaterkiej wyobraźni”](#) poinformować rodziców i dyrektora o potrzebie uczenia młodych ludzi empatii i kształtowania w nich codziennego heroizmu, który wymaga działania i refleksyjności: "[Empatia to najważniejsza ludzka cnota i trzeba ją przekuć w działanie. Działanie jest z kolei najwyższą cnotą w wymiarze społecznym](#)" (P. Zimbardo).

Dyskusowanie w przestrzeni szkoły (klasie szkolnej) na temat migracji pozwoli zapobiec wykluczeniu szkoły z grupy kluczowych środowisk wychowawczych, które wspierają uczniów w rozumieniu i analizie trudnej wiedzy i przygotowują uczniów na wyzwania z którymi będą się mierzyć oraz mają wpływ na kształtowanie moralności, postaw i systemu wartości uczniów. Szkoła jest miejscem zdobywania jednostkowej i zespołowej wiedzy, zaś wiedza zobowiązuje każdego do tego, by podejmował

świadome, społeczne i odpowiedzialne działania, które przyczyniają się do zmian społecznych w tym do zmian postaw i zachowań.

Od dorosłych mających wpływ na możliwość przekazywanie aktualnej wiedzy uczniom, zależy przyszła percepcja uczniów związana z danym tematem i zakresem wiedzy, ich poczucie jednostkowej i zbiorowej odpowiedzialności w danym temacie oraz opinia na temat szkoły (jej wpływu) w której spędzili wiele lat swojego młodego życia.

Jesteśmy małą wiejską szkołą z monokulturą, jak mogę poruszyć te kontrowersyjne tematy, które wydają się tak obce i nieistotne dla moich uczniów?

Warto zainteresować uczniów tematem migracji poszukując punktu wyjścia do rozmowy, który sprawi, że uczniowie poczują się związani z konkretnym zagadnieniem w oparciu o potencjał miejsca ich zamieszkania. Pamięć jednostkowa (rodzinna, pokoleniowa) i zbiorowa w edukacji zorientowanej na doświadczenia migracyjne, ma tutaj kluczowe znaczenie. Można poruszyć kwestie związane z historią miejscowości w której jest szkoła (zwróceniem uwagi na powstańcze, wojenne, powojenne, potransformacyjne, związane z wejściem Polski do UE historie dotyczące migracji, uchodźstwa z i do miejscowości lub z /w obrębie regionu).

Można wykorzystać metodę kontr-historii a więc dydaktycznego użycia historii/świadectw, głosów osób reprezentujących środowiska mniejszości (a nie większości), jakimi są historie, świadectwa, głosy migrantów (dorosłych i dzieci) oraz ich losy i sukcesy na migracji (np. A. Einstein, F. Mercury, M.I.A, M Chagall, M. Skłodowska-Curie). Można odnieść się tu [do sławnych migrantów](#) np.: noblistów, piłkarzy, sławnych ludzi, którzy byli lub są migrantami z Polski, w Polsce i na świecie.

W przypadku uczniów z klas 1-3 można odwołać się do bajek i opowieści (A. Młynarczuk-Sokołowska, K. Potoniec, K.Szostak-Król, Przygody Innego. Bajki w edukacji międzykulturowej, 2011) w tym literatury dla dzieci przedstawiających losy dzieci, zwierząt, postaci z bajek i filmów dla dzieci i młodzieży. Kilka przykładów z literatury:

- Bardijewska L. (2016) *Kot Krima i obrazki*. Łódź: Wyd. Literatura.
- Lindenbaum P. (2017) *Pudle i frytki*. Poznań: Wyd. Zakamarki.
- Nowacka E. (2016) *Kot, który zgubił dom*. Egmont Polska.
- D.McKee. (2011) *Elmer i hipopotamy*, Wyd. Papillom.
- Gawryluk B. (2016) *Teraz tu jest nasz dom*. Łódź: Wyd. Literatura.
- Hosseini K. (2018) *Modlitwa do morza*. Wyd. Albatros
- Mikołajewski J. (2016) *Wędrówka Nabu*. Wyd. Austeria.
- R. Witek, (2016) *Chłopiec z Lampedusy*. Wyd. Literatura.

Warto stymulować ciekawość uczniów dając im (w oparciu o bardzo szczegółowo opracowaną instrukcję) do rozwiązania zadania, konkretny (ale nie abstrakcyjny) problem dotyczący codziennych sytuacji, nad którym uczeń/uczennica będzie pracować w zespole.

Warto wybierać przykłady relewantne dla uczniów związane z ich kontekstem społeczno-kulturowego funkcjonowania. Warto sięgnąć do scenariuszy zajęć przygotowanych przez CEO i zaadoptować ich zawartość do potrzeb realizacji tematów dot. migracji i uchodźstwa nakierowanych na konkretne cele dydaktyczne związane z konkretnymi potrzebami uczniów, szkoły, kontekstem społeczności lokalnej. Warto dostosować metody pracy do poruszanej tematyki (uczniowie pracujący w małych grupach chętniej niż na forum klasy dzielą się swoimi doświadczeniami i opiniami, refleksjami i wątpliwościami).

Przykładowe scenariusze:

· Jak rozmawiać o uchodźcach?

- [10 porad Jak rozmawiać o uchodźcach \(i wzajemnie się słuchać\)?](#)
- [Rozmowa o uchodźcach w Polsce. Scenariusz dwóch lekcji.](#)
- [Animacja „Rozmawiajmy o migracjach”](#)
- [Film „Opowieść Mahmouda o migracji”](#)

Mam w klasie uczniów lub uczennice z doświadczeniem migracji, w tym z Białorusi. Jak poprowadzić rozmowę o migrantach i migrantkach tak, aby zadbać o ich potrzeby?

Na pewno należy wcześniej przygotować siebie i klasę na takie zajęcia. Przemyśleć metody pracy, materiały i pomoce dydaktyczne, przekazać uczniom informacje, że będzie dyskutowany taki temat na kolejnych zajęciach (dać im czas do przygotowania się). Można poprosić uczniów o przygotowanie na rozdanych przez nauczyciela karteczkach, tematów, pytań, zagadnień, które chcieliby w temacie migracji przedyskutować na lekcji w klasie. Aby uczniowie czuli się bezpiecznie dzieląc się swoimi anonimowymi odpowiedziami z nauczycielem, warto przekazać z ławki do ławki pudełko z wyciętym miejscem na wrzucanie kartek z odpowiedziami o które prosił nauczyciel.

Warto również pamiętać, że uczniowie i uczennice mają prawo do swobodnej dyskusji i swobodnej wypowiedzi. Jednak przy omawianiu tematów z obszaru trudnej wiedzy konieczna jest właściwa moderacja dyskusji przez nauczyciela i wcześniejsze ustalenie i przedyskutowanie z uczniami zasad dyskusji (np. kontrakt, ustalenie i omówienie wspólnych zasad pracy i dyskusji). Nauczyciel powinien być świadomy wystąpienia trudnych sytuacji, pytań i konstatacji uczniów wychowujących się w różnych środowiskach rodzinnych, zaopatrzonych w różnorodne klisze, przesady, uprzedzenia i stereotypy oraz posługujących się zróżnicowanymi źródłami wiedzy i informacji w temacie migracji.

Przed realizacją takich zajęć warto zapytać uczniów/uczennice z doświadczeniem migracji o ich potrzeby związane z poruszaniem takich tematów (warto porozmawiać na osobności). Z pewnością nie należy traktować uczniów z doświadczeniem migracji jako swoistego laboratorium wiedzy o kraju pochodzenia i sytuacji migrantów oraz doświadczeniach migracyjnych.

Nie należy wrywać uczniów z doświadczeniem migracji do odpowiedzi jako przedstawicieli strony białoruskiej (kiedy chcemy omówić sytuację na polsko-białoruskiej granicy), ani stawiać w sytuacji, w której dzieci miałyby reprezentować stronę białoruską lub miałyby odpowiadać na pytania polskich kolegów i koleżanek oraz samego nauczyciela.

Warto poszukać neutralnego gruntu (np. zróżnicowanego geograficznie i historycznie obszaru migracji i tematu migracji, który nie dotykałby bezpośrednio kraj

pochodzenia ucznia) do dyskusji, który dawałby uczniom polskim i uczniom z doświadczeniem migracji równe możliwości i prawa do udziału w lekcji.

Warto omawiać tematy migracji wychodząc z poziomu meta – od ogółu (migracje na świecie, ich przyczyny, skutki) do szczegółu (odnosząc się do konkretnych studiów przypadku, konkretnych zagadnień np. kryzys humanitarny w konkretnym miejscu i czasie, obóz dla uchodźców lub miejsce czasowego schronienia dla uchodźców w konkretnym miejscu i czasie).

Na koniec lekcji dotyczącej migracji można zastosować tę samą metodę z pudełkiem na anonimowe odpowiedzi, prosząc uczniów o zapisanie trzech rzeczy, które zapamiętali, zrozumieli z lekcji. Analizując te wypowiedzi jako formę ewaluacji, nauczyciel dowie się czy uczniowie zrozumieli temat i jakie zagadnienia szczególnie utkwily im w pamięci.

Jak uniknąć sytuacji polaryzacji w klasie?

Polaryzacja sama w sobie nie musi być zła. Zrozumienie jej podstawowych przyczyn oraz sił społecznych, które warunkują ten proces może pomóc uczniom go przełamać i uczynić ich bardziej świadomymi i refleksyjnymi. Warto, w oparciu o zróżnicowane źródła wiedzy i zróżnicowane metody dydaktyczne (dostosowane do wieku, liczebności grupy, atmosfery w klasie i dynamiki) uczyć czym jest widzenie świata w argumentacji „albo – albo”, „zdecydowanie tak – zdecydowanie nie”, bądź innymi słowy w czarno-białych barwach. Pomocny może być [podcast nt. jak pracować w spolaryzowanych grupach 1 odcinek](#).

Aby uniknąć polaryzacji w klasie można spróbować wykorzystać polaryzację stanowisk i opinii uczniów bazując [na metodzie B. Johnsona „Zarządzanie polaryzacją”](#). Metoda ta umożliwia dialog między uczniami jako reprezentantami przeciwstawnych stanowisk, pozwala na dostrzeżenie pozytywnych i negatywnych stron własnych i cudzych argumentów, promuje empatię i szacunek do wypowiedzi innych, uwrażliwia na mocne strony innego punktu widzenia i na własny tzw. „martwy punkt” widzenia. Aby zrozumieć czym jest i jakie skutki niesie ze sobą polaryzacja, uczniowie powinni dowiedzieć się, czym jest dana ideologia, jak i jakie wartości rywalizują ze sobą w ramach różnych stanowisk ideologicznych i do czego ten proces może doprowadzić (warto odwołać się do przykładów np. z historii).

Dobrym przykładem zastosowania polaryzacji będzie przygotowanie klasy do aktywnego udziału w debacie oksfordzkiej. Wówczas, po zrozumieniu i zaakceptowaniu zasad, dyskusja przenosi się na poziom merytoryczny, a z samych dobrze objaśnionych zasad debaty wynika to, że nie wolno wyśmiewać i ironizować przeciwnika, czy stosować argumentów *ad personam*. Zarazem daje to uczniom możliwość zapoznania się z argumentami obu stron, a także pozwala im poznać narzędzia z zakresu sztuki argumentacji. Co więcej, dla szkół organizowane są konkursy z debaty oksfordzkiej – np. [deBBaty](#). Można zatem z polaryzacji przygotować ćwiczenie uczące refleksyjności, krytycznego myślenia i kształćące u uczniów umiejętności praktyczne, a ponadto dające im narzędzia do rozumienia, dlaczego ludzie różnią się w wielu kwestiach i dlaczego ta różnorodność stanowi potencjał i jest wartością.

Innym sposobem na zapobieganie polaryzacji w klasie jest zastosowanie modelu partycypacji dzieci autorstwa L. Lundy (więcej w artykule: [Brzozowska, M. \(2017\). Ryba, która ma głos. Prawo dziecka do partycypacji. Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka, 16\(2\)](#)), który pozwala na usłyszenie i słyszenie głosu tych uczniów, którzy na co dzień są niesłyszalni, bądź słabo słyszalni, oddanie przestrzeni

do wypowiedzi i dyskusji tym, którzy nie stoją na przeciwstawnych stanowiskach, lecz zajmują miejsce pomiędzy dwoma skrajnymi biegunami: „tak” i „nie”.

Przykład scenariusza lekcji:

- [Wyjdź poza czarno-biały świat.](#)
- [Lekcje przeciw polaryzacji](#)

Więcej materiałów na stronie internetowej programu: www.globalna.ceo.org.pl

Materiał powstał w 2021 roku ramach przedsięwzięcia „I am European: Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej. Przedsięwzięcie jest współfinansowane ze Środków Unii Europejskiej. Treść wyraża wyłącznie poglądy autorów/autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Unii Europejskiej.

„I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek” jest częścią programu DEAR (The European Commission's Development Education and Awareness Raising Programme), który wspiera projekty angażujące społeczeństwo Unii Europejskiej w globalne zagadnienia rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego. Poprzez finansowanie programów takich jak „I am European. Historie i fakty o migracjach na XXI wiek ” DEAR promuje uniwersalne wartości, m.in. wolność, demokrację, praworządność oraz umożliwia obywatelom i obywatelkom Europy włączyć się w globalny rozwój. Program DEAR finansuje około 30 programów w krajach członkowskich UE. Projekty te przyczyniają się do zwiększenia zrozumienia i zaangażowania Europejczyków w kreowanie pozytywnych zmiany społecznych zarówno na poziomie lokalnym, jak i międzynarodowym. Działania DEAR wspierają również pracę UE na rzecz realizacji Celów Zrównoważonego Rozwoju.

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl
Warszawa 2021

Autorki: dr hab. Katarzyna Górak-Sosnowska, dr Urszula Markowska-Manista
Redakcja merytoryczna: Julia Godorowska

Materiał jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji i posiadaczach praw.

